

VALORACIONS PRELIMINARS SOBRE EL TRACTAMENT A ALGUNES ESCOLES DELS FETS AL VOLTANT DE L'1 D'OCTUBRE

1. Les incidències ocorregudes a l'Institut El Palau de Sant Andreu de la Barca

El dia 5 d'octubre de 2017, el Síndic va obrir una actuació d'ofici arran de la informació que va aparèixer als mitjans de comunicació respecte dels suposats comentaris en forma de retrets que un professor de l'Institut El Palau, de Sant Andreu de la Barca, va fer a un alumne el pare del qual és agent de la Guàrdia Civil (AO 223/2017).

En el marc d'aquesta actuació, el Síndic va demanar un informe al Departament d'Ensenyament sobre els fets ocorreguts, que va ser tramès en data 3 de febrer de 2018.

En data 3 de maig de 2018, el Síndic es reuneix amb el Consell Escolar de l'Institut El Palau per informar de les seves actuacions i ampliar la informació obtinguda. En el marc d'aquesta visita al centre, el Síndic també atén visites d'altres membres de la comunitat educativa que no formen part del Consell Escolar.

De la informació obtinguda en el marc d'aquestes actuacions, el Síndic constata el següent:

El centre té prop de 1.200 alumnes i una plantilla de professorat de 112 persones.

El dia 1 d'octubre de 2017, l'institut va ser centre de votació del referèndum suspès pel Tribunal Constitucional. El centre està ubicat molt a prop d'una caserna de la Guàrdia Civil. Efectius de la Guàrdia Civil van intervenir el mateix dia 1 d'octubre per impedir la votació.

Després dels fets ocorreguts durant la celebració del referèndum al conjunt de Catalunya, tal com van fer altres centres educatius i altres centres de treball, el dia 2 d'octubre els professionals de l'institut van decidir fer una aturada de 15 minuts. La direcció informa que aquell dia el professorat va acordar fer una aturada fora del centre, sense participació de l'alumnat. La direcció va decidir, per garantir la seguretat dels alumnes (que no es quedessin sols a les aules), reunir-los a tots al pati del centre, mentre els docents es concentraven fora del recinte de l'institut. En algunes aules, a més, la situació viscuda durant la jornada de l'1 d'octubre va generar debat i comentaris, bé a iniciativa dels docents, bé a iniciativa de l'alumnat.

El mateix dia 2 d'octubre, al voltant de tres famílies d'alumnat fill de guàrdia civil es van presentar a l'escola i van parlar amb un membre de l'equip directiu per manifestar el desacord amb alguns comentaris. Aquestes famílies no van presentar cap queixa per escrit, tot i que se'ls va informar del procediment. Cap

altra família després d'aquestes s'ha queixat formalment al centre sobre situacions que fossin objecte del seu desacord. En cap cas s'ha formalitzat cap procediment de queixa ordinari a la direcció del centre per part de les famílies que es pogués resoldre per via administrativa.

El dia 3 d'octubre i successius, arran de diferents informacions aparegudes als mitjans de comunicació, l'institut rep trucades de mitjans de comunicació, i també insults i amenaces per correu electrònic, via telefònica i fins i tot presencial. Una emissora de ràdio esmenta dos noms de professionals del centre.

Els dies 3, 4 i 5 d'octubre el centre, Inspecció i Serveis territorials duen a terme actuacions per aclarir els fets i acordar mesures “amb l'objectiu de tornar la tranquil·litat a la comunitat educativa”.

Entre altres aspectes, l'institut va demanar poder establir una interlocució amb alguna persona amb autoritat dins la Guàrdia Civil per poder reconduir la situació des del centre, però qui va comparèixer, en data 5 d'octubre, va informar que havia estat designat com a instructor de les diligències policials obertes en relació amb els fets i que aquestes seguirien el seu curs, i que ho comunicarien a Fiscalia. Aquesta comunicació es produeix en el marc d'una reunió en què participa, segons sembla, el director, el cap d'estudis, l'inspector, dos representants de la Policia Judicial de la Guàrdia Civil i un membre de l'AMPA, també guàrdia civil.

Des del dia 6 d'octubre, la direcció va fer entrevistes amb mares, pares, docents i alguns alumnes per esbrinar quines havien estat les actuacions més enllà de les comentades en els punts anteriors.

En data 9 d'octubre, es va convocar una reunió amb l'alcalde i les famílies denunciants, que no es van presentar.

Segons s'exposa, centre ha intentat parlar amb les famílies denunciants, finalment sembla que quatre, però han declinat l'oferiment i volen tractar l'assumpte només en l'àmbit judicial.

El 16 d'octubre la direcció rep citació per personar-se a declarar en qualitat de testimoni a les dependències de la Unitat Orgànica de la Policia Judicial de la Guàrdia Civil de Barcelona. També van ser citats, com a testimonis, el cap d'estudis i la cap d'estudis de cicles formatius. Així mateix, el 4 de desembre 11 docents del centre van rebre citació per prestar declaració en qualitat d'investigats amb motiu de les diligències policials i ampliàtories.

El Consell Escolar de l'Institut, en data 6 de novembre, manifesta el que, com a Consell Escolar, òrgan del qual depèn la Comissió de Convivència “no hem tingut mai cap conflicte per raons ideològiques durant tots aquests anys d'existència de l'institut”, que “la trajectòria dels professors acusats ha estat sempre d'una gran professionalitat al servei de l'ensenyament”.

El 23 de gener de 2018 la direcció de l'institut emet informe respecte de les queixes. En aquest, es nega cap mena de discriminació a cap alumne per raó de pensament, s'afirma que els debats espontanis que es van produir el dia 2 d'octubre van ser a

iniciativa de l'alumnat i que no es va llegir cap manifest durant el quart d'hora de la concentració del 2 d'octubre ni es va obligar cap alumne a manifestar-se.

En data 31 de gener, la Inspecció d'Educació emet informe sobre el requeriment del Síndic.

En data 23 d'abril es té coneixement, a través dels mitjans de comunicació, que la Fiscalia Provincial de Barcelona ha denunciat nou dels professors investigats. Posteriorment, es difonen a través dels mitjans de comunicació i de les xarxes socials les fotografies dels docents denunciats.

El centre ha optat per no fer declaracions públiques per no afectar l'alumnat.

A través de la documentació disponible, el Síndic constata que la Inspecció ha visitat el centre diverses vegades per demanar informació sobre els fets, assessorar el director i vetllar pel bon funcionament del centre. La supervisió feta per la Inspecció constata que la direcció del centre ha actuat en tot moment d'acord amb les seves funcions per recuperar el bon clima respecte de tota la comunitat escolar, i que ha fet multiplicitat d'actuacions per retornar la dinàmica habitual al centre. En cap cas s'ha formalitzat cap procediment ordinari de queixa al centre o la Inspecció.

L'activitat acadèmica del centre va recuperar progressivament la normalitat, tot i que la denúncia de Fiscalia i la divulgació de les fotografies del professorat ha introduït tensió a la situació. De fet, tant l'informe rebut com la visita al centre descriu un clima de preocupació i desassossec entre els docents, en alguns casos de gravetat. Hi ha alguns docents de baixa mèdica i un altre en comissió de serveis a un altre centre.

En el marc de la reunió del Síndic amb el Consell Escolar el 3 de maig de 2018, s'exposa que la situació generada a partir de les denúncies està tenint un fort impacte en el centre i està afectant greument tant el professorat com l'alumnat. La difusió del nom i les fotografies dels docents, l'aparició de pintades a les parets del centre, el proferiment d'insults freqüents i alguna amenaça (ja denunciada) estan generant un fort patiment i molta por dins la comunitat escolar.

En aquest sentit, es remarca que l'institut no havia tingut mai queixes ni dificultats de convivència prèvies, i també el fet que són desenes de famílies d'alumnes del centre que viuen a la caserna de la Guàrdia Civil, i que d'aquestes només al voltant de quatre han presentat denúncia.

Aquesta tensió i patiment, segons s'informa, també està afectant l'alumnat de l'institut, que ha de conuiu diàriament amb la presència de mitjans de comunicació a la porta del centre. Es relata l'esforç per mantenir un clima de normalitat a l'institut, però també la dificultat davant la presència dels mitjans i l'aparició de forma continuada d'informacions que ofereixen una visió del centre que no s'ajusta a la realitat.

En el decurs de la reunió i de les entrevistes posteriors realitzades pel Síndic algunes persones aporten informacions alternatives d'alumnes que qüestionen el

relat dels denunciants. Es tracta de famílies d'alumnes que exposen el relat dels seus fills no coincident amb les denúncies.

Per contextualitzar aquesta informació s'assenyala que el dia en què tenen lloc les denúncies (2 d'octubre) va ser especialment difícil per a alguns dels adolescents alumnes del centre, amb un fort patiment acumulat de ja feia temps per la situació política i social. Els nois i noies van patir una pressió emocional molt forta i aquell dia van tornar a casa molt afectats. En aquest sentit, s'apunta com a probable que canalitzessin aquest malestar amb el professorat i s'assenyala com a dada significativa el fet que els pares d'alguns alumnes del centre van ser destinats a actuar al centre el dia 1 d'octubre.

El professorat present a la reunió exposa la preocupació pel fet que aquests elements no s'han tingut en compte i que, de la mateixa manera, les seves declaracions en seu judicial tampoc no han estat incorporades dins la denúncia que ha formulat la Fiscalia. Així mateix exposen la preocupació pel fet que l'administració educativa no els manifesti públicament el seu suport ni faci pública informació que pot actuar en descàrrec dels docents denunciats.

L'AMPA del centre informa que inicialment no va rebre cap queixa ni comunicació de famílies. Posteriorment, i d'ençà de la denúncia del dia 23 d'abril presentada per Fiscalia, han rebut nombroses comunicacions de famílies per fer suport al centre i manifestar el desacord amb què només es tingui en compte el relat de les famílies denunciants.

2. Altres incidències ocorregudes als centres educatius al voltant dels fets de l'1 d'octubre

Arran de la celebració del referèndum de l'1 d'octubre de 2017, convocat per la Generalitat de Catalunya i suspès pel Tribunal Constitucional, el Síndic ha rebut un total de **9 queixes i 21 consultes, i també ha obert 2 actuacions d'ofici** (una relativa a l'institut de Sant Andreu de la Barca, anteriorment referida).

Aquestes queixes, consultes i actuacions d'ofici fan esment, fonamentalment, d'incidències suposadament ocorregudes amb els debats organitzats a les aules per comentar els fets ocorreguts durant la celebració del referèndum, amb el tracte a l'alumnat, amb l'assetjament al professorat i al qüestionament de la seva professionalitat per part de determinades instàncies polítiques i mitjans de comunicació, amb la presència de simbologia política als centres, amb la participació de l'alumnat a actes de protesta i de vaga o amb l'aturada general convocada per al 3 d'octubre, sense serveis mínims als centres educatius.

Val a dir, però, que, aquestes 32 queixes, consultes o actuacions d'ofici, si bé totes poden ser indicatives de malestar sobre una situació existent, només incorporen **incidències concretes i, per tant, amb possibilitats de verificació, sobre sis centres educatius** de cinc municipis diferents (Barcelona, Castelldefels, Lliçà d'Amunt, Olot i Sant Andreu de la Barca). En la resta de casos, o bé són queixes genèriques, sense citar cap centre en concret, o bé han estat presentades per persones no directament afectades, ocasionalment residents fora de Catalunya,

que segueixen l'actualitat a través dels mitjans de comunicació i que expressen el seu desacord sobre notícies que s'hi exposen i que suposadament ocorren.

Sobre aquest assumpte, encara que no directament relacionat amb els fets de l'1 d'octubre, el Síndic també ha obert una actuació d'ofici després de conèixer, a través dels mitjans de comunicació, que l'entitat AMES havia presentat l'informe "Adoctrinamiento ideológico partidista en los libros de texto de Cataluña, de la materia "Conocimiento del medio" (Geografía e Historia, Ciencias Sociales) de 5º y 6º de Primaria, del curso 2016/2017", que denuncia l'adoctrinament dels alumnes catalans mitjançant el contingut dels llibres de text, i sobre el qual el Ministeri d'Educació ha encarregat un informe a l'Alta Inspecció per analitzar els continguts esmentats. Sobre aquest aspecte, i sens perjudici del que es desenvoluparà en l'informe, cal avançar que de l'anàlisi efectuada es pot afirmar que el Síndic no té cap evidència per afirmar que, tal com defensa l'informe de l'entitat AMES, hi hagi un adoctrinament sistemàtic dels alumnes catalans a través dels llibres de text.

Convé recordar que **els centres educatius no són institucions aïllades de l'entorn social on s'ubiquen, ni ho han de ser, ja que tenen la funció d'educar els infants per viure i comprendre críticament la realitat que els envolta.** Tant el marc normatiu internacional (la Convenció sobre els drets de l'infant i les observacions generals del Comitè que donen criteris per aplicar-la) com la normativa estatal i de Catalunya coincideixen a assenyalar que el sistema educatiu ha de tenir per finalitat, entre d'altres, que l'alumnat pugui assolir el màxim desenvolupament de la seva personalitat i pugui ser membre actiu de la societat. Cal afegir, a més, la dificultat d'abstraure els membres de la comunitat educativa (alumnat, famílies, professorat), un cop són dins del centre, de la seva experiència vital fora del centre. És habitual que, en moments convulsos, aquesta experiència vital (juntament amb els marcs simbòlics que l'acompanyen) tendeixi a manifestar-se també dins dels centres. En qualsevol cas, per gestionar aquesta situació, l'element fonamental és comprendre quins són els límits i els principis que s'han de respectar per conviure amb aquesta realitat.

Adicionalment, el Síndic també ha tingut accés als tres requeriments que ha efectuat el Ministeri d'Educació al Departament d'Ensenyament durant els mesos de setembre i octubre per clarificar casos de suposat adoctrinament de l'alumnat comesos pels centres educatius entorn de la celebració del referèndum de l'1 d'octubre de 2017. El Síndic no disposa d'informació de requeriments que s'hagin pogut fer a posteriori.

El primer requeriment, amb data 26 de setembre de 2017, conté fets dels quals ha tingut constància l'Alta Inspecció a través dels mitjans de comunicació, fonamentalment sobre manifestacions i concentracions en horari lectiu escolar en què l'alumnat va participar. El segon requeriment, amb data 5 d'octubre de 2017, fa referència fonamentalment a actes ocorreguts posteriorment a la celebració del referèndum de l'1 d'octubre de 2017, especialment en relació amb el tractament d'aquest fet als centres educatius els dies posteriors i amb actes de protesta, i també amb el suposat assetjament al qual suposadament estan sotmesos els fills i filles d'agents de la Guàrdia Civil i la Policia Nacional en algunes escoles i instituts de Catalunya, sigui per part de companys, sigui per part del professorat. I el tercer requeriment, amb data 26 d'octubre de 2017, fa esment d'altres incidències

rebudes, fonamentalment denunciades per famílies, i especialment relacionades amb les aturades de les classes per a actes de protesta, amb l'exposició de simbologia política als centres educatius i amb comentaris suposadament proferits per professorat en el marc dels debats generats a l'aula entorn dels fets ocorreguts durant la celebració del referèndum de l'1 d'octubre de 2017.

En total, els tres primers requeriments del Ministeri d'Educació contenen **55 incidències amb referències concretes i, per tant, amb possibilitats de verificació, de 48 centres** de 26 municipis diferents (Barcelona, Calella, Cabrera de Mar, Calldetenes, Cornellà de Llobregat, Gualba, l'Hospitalet de Llobregat, Llagostera, Manresa, Martorell, Mataró, Mollerussa, Olot, Reus, Ripoll, Sant Andreu de la Barca, Sant Pol de Mar, Sant Quirze del Vallès, Sant Vicenç de Castellet, la Seu d'Urgell, la Selva del Camp, Tàrraga, Terrassa, Vall-llobrega, Vilanova i la Geltrú i Vic).

Tal com també succeeix amb les queixes del Síndic, una part de les incidències assenyalades pel Ministeri d'Educació formen part d'escrits formulats per persones, sovint anònimes, que expressen opinions o remetent a determinats fets suposadament ocorreguts, sense especificar el lloc on es van produir, per la qual cosa se'n fa difícil la verificació.

En tot cas, les queixes rebudes pel Síndic o els requeriments esmentats del Ministeri d'Educació al Departament d'Ensenyament remetent a **87 incidències, no sempre verificables, amb referències específiques a 53 centres diferents**.

Cal afegir, a més, que, de les incidències verificables, l'estudi dut a terme pel Síndic conclou que, un cop feta la verificació, **una part d'aquestes conté informació inconsistent o extemporània**. El mateix requeriment del Ministeri d'Educació incorpora denúncies a les quals sembla atorgar-hi veracitat, perquè en conclou vulneracions de dret i n'exigeix responsabilitats sense haver sol·licitat prèviament la seva comprovació, i que en ocasions es basen en documents manipulats per les persones interessades, en informacions no verificades de fa varis anys o en dades falses.

Això no minva la importància d'algunes de les incidències detectades en què s'han identificat irregularitats, però també obliga les administracions educatives i la resta d'agents socials i educatius a analitzar amb rigor allò que es denuncia i es difon.

A més, una part important de les incidències remet a fets interpretables, que podrien haver-se produït d'una altra manera, però que no són objecte en cap cas d'irregularitat. Més endavant, s'analitzen els aspectes detectats pel Síndic que són objecte d'irregularitat i els que no.

També a tall il·lustratiu de la necessitat de rigor, val la pena mencionar, per la divulgació que se n'ha fet als mitjans de comunicació, la incidència relacionada amb el fet que, suposadament, un centre conté en la intranet l'expressió "País: Catalunya". Sobre aquest assumpte, la direcció del centre recorda que la imatge aportada en la denúncia respon a un perfil d'usuari, i que cada usuari donat d'alta al Moodle del centre disposa de la possibilitat d'editar i personalitzar algunes dades personals, com ara el país i la població, per la qual cosa el contingut del perfil

editat per cada usuari no és responsabilitat del centre. Amb tot, el Síndic recorda que tant el *Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC)* com el *Diccionario de la lengua española de la Real Academia Espanyola (RAE)* estableixen com a definició de país "Territori amb característiques geogràfiques i culturals pròpies, que pot constituir una entitat política dins d'un Estat", per la qual cosa el seu ús, en cas que fos autoritzat pel centre, no seria irregular.

Al marge de l'aturada general del dia 3 d'octubre que va afectar una part molt significativa de centres educatius, **la majoria de queixes remetent a fets puntuals suposadament ocorreguts que, en cap cas, poden ser extrapolats al conjunt del sistema educatiu, com si la gestió que s'hagués fet arran dels fets de l'1 d'octubre de 2017 fos estructuralment irregular.** Convé recordar que, segons dades del Departament d'Ensenyament, el curs 2017/2018 hi ha més de **1.300.000 alumnes matriculats als diferents ensenyaments del sistema educatiu a Catalunya, en prop de 4.800 centres públics i privats** (3.000 dels quals imparteixen ensenyaments obligatoris).

És més, més enllà d'analitzar les pràctiques que poden i han de ser objecte de millora, **el Síndic posa en valor la tasca desenvolupada pels professionals de l'educació en un context social i polític d'enorme complexitat, per garantir la bona convivència als centres educatius, amb ple respecte a la pluralitat.** D'acord amb la supervisió que fa el Síndic dels centres educatius, i més enllà de situacions puntuals que puguin sorgir, a Catalunya no hi ha un problema de convivència als centres relacionat amb la situació política del país.

3. Consideracions al voltant de les incidències detectades

3.1. El tractament a les aules de la situació política a Catalunya, una condició necessària però amb garanties per als infants

Una part important de les incidències detectades tenen a veure amb queixes de determinades famílies sobre l'existència de debats a l'aula sobre els fets de l'1 d'octubre i sobre opinions personals expressades per alumnat i professorat en un moment de gran tensió emocional.

En el requeriment del Ministeri d'Educació al Departament d'Ensenyament, entre altres aspectes, s'exposa que "los profesores son los principales actores en el adoctrinamiento independentista. En las últimas semanas se ha acentuado el papel del profesor en el aula a la hora de explicar a los alumnos la situación política que se está viviendo en Cataluña". I, entre altres exemples, val la pena esmentar, per la difusió que se n'ha fet als mitjans de comunicació, el cas d'una escola de primària en què alumnes de cinquè elaboren un mapa conceptual on apareixen fets que es van produir abans de la celebració del referèndum, com ara l'arribada d'efectius dels cossos de seguretat de l'Estat, la detenció d'alts càrrecs de la Generalitat o la il·legalitat del referèndum segons l'Estat espanyol.

Si bé aquest mapa conceptual no recull altres elements que integren la complexitat de la situació viscuda els dies abans de l'1 d'octubre, el mateix centre exposa que aquest mapa va ser elaborat, com a eina de treball, a partir d'aportacions i dubtes del mateix alumnat a l'aula, d'acord amb el que viu i escolta, en el marc de la

matèria de coneixement del medi, com es fa en altres ocasions, sense que, descontextualitzat de l'ús que se'n va fer i del conjunt del tractament que se'n va fer, es pugui concloure un possible caràcter adoctrinador.

En aquest sentit, cal tenir present que el debat sobre el tractament de qüestions controvertides que afecten aspectes ideològics i polítics a l'escola és una tasca important i ha de ser considerada com a element central en una educació per a la ciutadania. No cal menystenir la major dificultat que suposa tractar aquests temes pel seu caràcter controvertit, però la controvèrsia no ha d'implicar evitar-ne el tractament. Així ho reclama tant el Consell d'Europa com la Comissió Europea, que han considerat necessari impulsar l'aprenentatge i el debat d'aspectes controvertits a les escoles, com a element de cohesió i d'expansió de la cultura de la democràcia i el respecte als drets humans.

Aquest tractament de la situació política, per descomptat, ha de situar l'infant en el centre del procés educatiu i, en conseqüència, ha de respectar els seus drets i les seves llibertats, com ara el dret a la llibertat d'expressió, de pensament i de consciència, el dret a la dignitat i al respecte de les seves conviccions morals i ideològiques, el dret a no ser discriminat si les expressa i també el dret a la intimitat si no vol expressar-les, i també el dret a no ser víctima de manipulacions ideològiques o propagandístiques. Tots aquests són drets recollits en la Convenció de Nacions Unides sobre els drets de l'infant, en la Constitució Espanyola, en l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i en la legislació en matèria d'infància i educació. El tractament sobre la situació política, a més, ha de preservar l'escola com a espai de convivència i cohesió, de respecte dels principis democràtics i de pluralitat ideològica i no partidista, en què les opinions puguin ser expressades i valorades en un clima de respecte, llibertat i tolerància, i també espai de transmissió de coneixements i valors des del rigor i des del pensament crític, de manera que s'afavoreixi el diàleg, la discrepància i la capacitat de posar en dubte allò que es transmet com a veritat o com a opinió hegemònica.

Val a dir que algunes de les incidències fan esment de suposats comentaris o pràctiques efectuades per determinats professors en el context del tractament de la situació política. En general, són queixes presentades per progenitors després d'haver escoltat el relat dels infants sobre allò que suposadament ha dit o ha fet el professorat a l'aula. La majoria d'aquests comentaris, de caràcter despectiu, en cas que s'hagin realment produït en els mateixos termes en què són exposats pels progenitors denunciants, han de ser considerats inadequats, i més encara en un context educatiu amb infants.

Quan hi ha hagut constància que els comentaris despectius efectivament s'han produït, només en una de les incidències, el Síndic ha pogut constatar que la direcció del centre ha adoptat mesures, com ara l'advertiment al docent, el tractament del cas al consell escolar i la presentació de disculpes davant el grup classe.

En la majoria de casos en què el Síndic ha obtingut informació addicional sobre els fets relatats, però, el relat ha estat posat en qüestió tant pel professorat directament afectat com també per altres alumnes que els haurien presenciats.

És paradigmàtic, en aquest sentit, el cas de les denúncies presentades als professors de l'institut de Sant Andreu de la Barca. En la visita realitzada pel Síndic al centre, aquesta institució va evidenciar que altres alumnes presents havien explicat una versió diferent dels fets succeïts.

Convé posar de manifest que el context de convulsió social i política viscut durant els mesos de setembre i octubre de 2017 afavoreix que els marcs interpretatius que s'utilitzen per comprendre el que succeeix dins del centre siguin més propis d'altres àmbits o estiguin esbiaixats. Això succeeix no només en el cas de professorat que, potser de manera inadequada, pot tractar en el centre la realitat de l'entorn sense tenir prou present que està en un context educatiu amb infants, com també d'alumnat i progenitors que malinterpreten el que succeeix dins de l'aula o del centre perquè no se situa prou bé en un context educatiu on l'intercanvi d'idees i de pensaments, sense necessitat de compartir-les, forma part indestriable del procés educatiu.

3.2. La necessària protecció dels infants especialment afectats per la situació política existent

En el tractament dels esdeveniments especialment controvertits a les aules, cal tenir present que hi poden haver alumnes presents directament afectats pels esdeveniments que es tracten. En el cas que ens ocupa, i a tall d'exemple, convé destacar que en el sistema educatiu hi ha progenitors d'alumnat que són membres dels cossos de seguretat de l'Estat que van intervenir als centres de votació per evitar el referèndum de l'1 d'octubre, altres que van participar i van resultar ferits per la intervenció dels cossos policials. Aquests alumnes van viure, i viuen, amb una càrrega emocional afegida la situació política existent.

De fet, el segon requeriment del Ministeri d'Educació conté informació sobre situacions suposadament ocorregudes en centres els dies posteriors a l'1 d'octubre, que remetent al suposat assetjament al qual suposadament estan sotmesos els fills i filles d'agents de la Guàrdia Civil i la Policia Nacional en algunes escoles i instituts de Catalunya, sigui per part de companys, sigui per part del professorat. Aquest requeriment remet a la situació suposadament viscuda per alumnat fill d'agents policials de tres centres, dos a la Seu d'Urgell i un altre a Sant Andreu de la Barca, actualment sota procés d'investigació judicial. També es fa esment d'una denúncia presentada a l'Alta Inspecció per un agent de la Policia Nacional, amb fills en una escola de primària de Barcelona, sobre el minut de silenci al centre el dia 2 d'octubre i comentaris fets per mestres, i també tres denúncies presentades per agents de la Policia Nacional i Guàrdia Civil en relació amb insults o comentaris despectius proferits per algun company en altres quatre centres, un de Vic, un de Premià de Mar, un d'Olot i un de Sant Feliu de Llobregat, en aquests tres darrers casos sense especificar-ne el nom, segons s'exposa, per por de denunciar-ho públicament i que els seus fills en rebin les conseqüències. També s'exposa un suposat problema relacionat amb el fet que algunes dones de guàrdies civils, residents en una caserna de Barcelona, no van poder acompanyar els seus fills a l'escola, sense especificar el dia, per les concentracions que hi van haver fora d'aquesta caserna.

Aquest requeriment també incorpora una carta escrita per una alumna d'un centre

de Martorell, filla de guàrdia civil, en què exposa el patiment emocional que li està generant la percepció que els seus companys tenen dels guàrdies civils i en què demana que "passi el que passi, tracteu-me com sempre m'heu tractat perquè som companys, respecto el que pugueu pensar sobre aquest tema, però el respecte sempre va per sobre de tot".

Aquesta complexitat afegida no ha d'impedir el tractament de la situació política a les aules, però s'ha de ser especialment curós per preservar i protegir el benestar d'aquests infants, sempre des del respecte i des de la comprensió i empatia per la tensió emocional que el tractament d'aquesta situació pot generar, i sempre amb voluntat de generar espais de reflexió i diàleg que contribueixin, si és possible, a reduir-la.

En aquest sentit, en la visita efectuada pel Síndic a l'institut de Sant Andreu de la Barca, tant la direcció com els membres del Consell Escolar coincideixen a assenyalar la bona convivència que sempre hi ha hagut i que hi ha al centre entre professorat, estigui afectat o no per la investigació judicial, i alumnat, sigui fill de guàrdia civil o no, les actuacions endegades per preservar aquesta convivència, i també la necessitat de comprendre la situació de patiment amb què viu l'alumnat fill de guàrdia civil i les seves famílies aquesta situació, sense que aquesta comprensió suposi acceptar que els comentaris despectius que s'atribueixen a determinats professors s'hagin produït tal com indiquen les famílies denunciants.

3.3. La necessària resolució positiva dels conflictes, per sobre de la via penal

En el marc del sistema educatiu, tant el professorat i els equips directius com els òrgans de participació, gestió i supervisió dels centres estan orientats a promoure la gestió i resolució positiva dels conflictes (mecanismes de detecció i diagnosi dels problemes que apareixen, cerca de solucions acordades, estratègies de mediació, etc.).

Els centres educatius disposen de vies administratives per mediar i resoldre els possibles conflictes que puguin aparèixer en el marc de l'activitat del centre, generalment a través del tutor com a primera ràtio i posteriorment amb la direcció del centre. Les normes d'organització i de funcionament dels centres, a més, estableixen altres mesures per a la promoció de la convivència i dels mecanismes de mediació (art. 19 Decret 102/2010). El mateix Departament d'Ensenyament ha promogut recentment que els centres educatius hagin de tenir implementat el projecte de convivència en el marc de projecte educatiu, amb les accions específiques per a la resolució positiva dels conflictes (Resolució ENS/585/2017).

Un cop la resolució del conflicte no es pot fer des del centre, el Departament d'Ensenyament disposa de mecanismes de control i supervisió (Inspecció d'Educació, etc.) que tenen per funció, entre d'altres, intervenir davant de possibles conflictes i contribuir-ne a la resolució.

El seguiment d'aquests procediments beneficia tots els afectats, entre altres motius, perquè permet enfortir la confiança entre els membres de la comunitat educativa i la seva cohesió social, amb mesures de resolució que siguin efectives i

que tinguin la mínima repercussió en el procés educatiu de l'alumnat i en el funcionament normal del centre.

Aquest marc d'intervenció contrasta, en certa manera, amb la gestió d'algunes de les incidències detectades.

Per un costat, convé assenyalar que la majoria d'incidències no han estat prèviament notificades per les persones interessades ni als centres ni a la Inspecció d'Educació, de vegades, molt probablement, per possibles temors a rebre'n conseqüències. Per resoldre aquesta anomalia, cal no només enfortir els mecanismes de detecció de possibles problemes des dels centres relacionats amb el tractament de temes controvertits, sinó també garantir espais de confiança per tal que els possibles malestars o disconformitats puguin expressar-se i ser resolts de manera positiva.

Amb tot, el Síndic té constància que en molts casos les actuacions realitzades per la Inspecció d'Educació i per les direccions dels centres, un cop conegudes aquestes incidències, han estat orientades a fer les comprovacions pertinents i a buscar solucions positives, amb mesures correctores, si esqueien, per respectar els drets de tots els membres de la comunitat educativa i minimitzar el conflicte i els seus possibles efectes.

Però, per un altre costat, cal posar de manifest que algunes de les incidències, poques, han estat tramitades directament per la via judicial, sense que la via administrativa hi hagi pogut intervenir.

En aquest sentit, el cas de l'institut de Sant Andreu de la Barca és novament paradigmàtic. Segons la informació recollida en el cas, tal com ja s'ha exposat prèviament, el dia 2 d'octubre al migdia alguns pares es van presentar al centre per manifestar verbalment la seva disconformitat amb alguns episodis suposadament viscuts a les aules durant el mateix dia i amb la voluntat de presentar una queixa formal. El membre de l'equip directiu que els va atendre va informar sobre el procediment a seguir, però aquesta queixa no va arribar a presentar-se mai. El dia 5 d'octubre, la direcció del centre ja va mantenir una reunió amb dos representants de la Policia Judicial, en el marc de la qual suposadament ja es va comunicar la voluntat de traslladar els fets denunciats per algunes famílies a Fiscalia. A partir del dia 5 d'octubre, la direcció del centre dona cita als progenitors que havien manifestat disconformitat amb el tractament de la situació el dia 2 d'octubre, sense èxit. El dia 9 d'octubre es va convocar l'Ajuntament a una reunió per mediar en aquesta situació, sense que la part dels progenitors hi assistís.

Durant la seva visita al centre, el dia 3 de maig de 2018, el Síndic rep informació sobre les diverses actuacions realitzades tant per la direcció del centre com per la Inspecció d'Educació per recuperar el funcionament normal. L'existència de professorat sota investigació judicial, la presència de mitjans de comunicació a les portes del centre, la divulgació de les imatges del professorat denunciat i l'aparició de pintades insultants a la façana del centre, la recepció de trucades al centre amb insults i amenaces cap als professionals, etc., són factors que no contribueixen a normalitzar la situació.

La instrumentalització política del cas, a més, posa en risc la preservació d'aquesta convivència, perquè contribueix a tensionar la situació dins de la mateixa comunitat educativa i dificulta que el centre pugui recuperar la normalitat.

De fet, el centre expressa la voluntat de buscar una mediació entre el centre i els responsables de la caserna de la Guàrdia Civil, fora de l'àmbit de la intervenció de la justícia, com a via per normalitzar la situació.

Aquest posicionament que cerca buscar vies de resolució positiva del problema existent i de preservació de la cohesió i la convivència al centre es produeix paral·lelament al comunicat del Ministeri d'Interior, en què anuncia la reunió el dia 8 de maig de 2018 dels secretaris d'Estat d'Interior i d'Educació amb els guàrdies civils pares d'alumnes de l'institut, i en què s'anuncia que "trasladarán a los guardias civiles el respaldo total del Gobierno frente a comportamientos sectarios, antidemocráticos e impropios de un centro educativo", tot i que encara no s'han verificat i estan pendents de resolució judicial. A més de donar suport a determinats professionals els fills dels quals han pogut ser víctimes, presumptament, d'actuacions inadequades per part de professorat del centre, el Síndic recorda la necessitat que les administracions abordin la resolució dels problemes de manera integral, i que, a més d'aquesta reunió, dialoguin també amb la direcció del centre o el consell escolar, per contribuir a ajudar, entre tots els actors que hi intervenen, a reconduir la situació generada.

En relació amb la resolució positiva dels conflictes, el Síndic també vol posar de manifest que el segon requeriment formulat pel Ministeri d'Educació, de data 5 d'octubre, en què s'exposen aquests casos, i sense haver fet comprovacions prèvies amb totes les parts, conclou que "la Administración catalana vulnera lo establecido en la normativa básica estatal en cuanto que no ha cumplido con las competencias que se le encomiendan", i posteriorment afegeix que "se requiere al Departamento de Enseñanza de la Generalidad de Cataluña para que proceda a restaurar los derechos conculcados y exija responsabilidades entre los responsables".

De manera similar, també cal destacar la investigació judicial oberta contra vuit professors de tres col·legis de la Seu d'Urgell després de rebre diverses denúncies en què se'ls acusava de parlar a les aules de l'1-O i la repressió policial. Els docents estan sent investigats per un presumpte delictes d'incitació a l'odi. La Fiscalia va trobar finalment indicis de delictes d'incitació a l'odi en l'actuació de dos dels vuit professors i va demanar arxivar la causa contra els altres sis.

El Síndic considera que les actuacions del professorat que puguin constituir una actuació inadequada s'haurien de resoldre, si escau, en el marc de les actuacions de supervisió administrativa que estableix el marc normatiu, és a dir, a través de la Inspecció educativa. Davant l'existència de queixes o denúncies d'alumnat i de famílies, el Departament d'Ensenyament té regulat un procediment perquè es puguin investigar i, si escau, perquè s'adoptin les mesures necessàries per revertir la situació, si cal mitjançant la imposició de sancions.

A parer del Síndic, la tramitació per via penal d'aquests fets resulta desorbitant i inadequada, sobretot quan es pretén canalitzar com a delictes d'odi, categoria penal tipificada per protegir grups de població vulnerables. Aquestes acusacions

semblen tenir una finalitat intimidatòria i dissuasiva de l'exercici de la llibertat d'expressió i de càtedra, la qual cosa resulta altament preocupant.

Sens perjudici d'això, qualsevol investigació ha de respectar el principi de presumpció d'innocència, en aquest cas respecte dels docents l'actuació dels quals va ser objecte de denúncia davant la Guàrdia Civil.

3.4. La por del personal docent, un risc per a l'educació

Algunes de les queixes rebudes pel Síndic fan esment de docents que tenen por a l'hora de tractar determinats continguts a classe.

En relació amb aquest punt, el Síndic ha tingut coneixement que professors o centres han optat per modificar o evitar continguts relacionats amb les institucions públiques o els drets humans o qüestions que mantenen relació amb la situació política actual o que puguin generar controvèrsia o, fins i tot, han optat per canviar o deixar de dur a terme activitats que es feien habitualment i que es considera que podrien portar a debats controvertits que derivin en l'abordatge de la conjuntura política actual.

A criteri del Síndic, el tractament de l'actualitat social i política als centres educatius ha de prendre com a punt de partida l'interès superior de l'infant i els drets de l'alumnat, posant-lo com a centre, per fer efectiu el seu dret a l'educació en els termes que preveu el marc normatiu vigent, i les activitats educatives programades haurien d'estar determinades únicament per les necessitats educatives (en funció de l'edat i altres) i per la realització dels drets dels alumnes.

En aquesta línia, la supressió de continguts o activitats relacionades amb l'actualitat pel fet que puguin donar lloc a controvèrsia a l'aula no és desitjable ni des del punt de vista pedagògic ni des de la perspectiva dels drets de l'alumnat a l'educació. Al contrari, cal procurar promoure la capacitat crítica i l'exercici de la ciutadania activa de l'alumnat. Impartir formació en drets humans i donar a l'alumnat informació plural i completa forma part de l'encàrrec de l'escola com a eina per promoure un desenvolupament integral de l'alumne.

La judicialització de l'actuació del professorat pel tractament que ha donat als esdeveniments polítics dels darrers mesos a l'aula és un gran error, i pot afectar la garantia del dret a l'educació dels infants en els termes descrits, ja que el clima que es genera redunda en el malestar d'alguns docents, que se senten coartats en la seva llibertat d'expressar-se lliurement a l'aula i exercir la llibertat de càtedra.

Resulta bàsic, doncs, que el professorat pugui tractar la situació política i social a l'aula i que la seva aproximació a aquests assumptes sigui en el marc dels principis i valors del sistema educatiu a què ens hem de referir reiteradament (ple desenvolupament de la personalitat en el respecte als principis democràtics de convivència i als drets i llibertats fonamentals), amb ple respecte del principi de pluralisme intern dels centres (respecte a la diversitat d'opinions i idees del professorat i la seva expressió a través del respecte a la llibertat de càtedra), amb ple respecte de les idees i els drets de l'alumnat i prenent com a consideració primordial el seu interès superior.

La determinació d'aquest interès superior implica que l'infant i l'adolescent vegin respectat el conjunt dels seus drets: el dret a assolir un desenvolupament integral, que se li infonguin determinats valors, però també el dret a tenir informació plural, el dret que es respectin les seves conviccions i el dret a no ser discriminat per causa d'aquestes ni per les actuacions o conviccions dels seus progenitors o tutors.

D'altra banda, la difusió de dades dels docents o directors de centre a través dels mitjans de comunicació tampoc no contribueix a garantir el bon desenvolupament de la seva tasca docent, alhora que, a més, atempta contra el dret a la intimitat i la pròpia imatge, que té la consideració de dret fonamental. De fet, la divulgació de les imatges dels mestres denunciats a l'institut de Sant Andreu de la Barca per part d'un mitjà de comunicació pot haver vulnerat la normativa que regula el dret a la protecció de dades.

L'aparició de pintades acusatòries amb dades de docents i de l'equip directiu, com ha succeït com a mínim en dos centres, el de Sant Andreu de la Barca i també un altre a Barcelona, pertorba greument la convivència al centre i afecta no només els professionals de l'institut, sinó el conjunt d'alumnat, que veu greument alterat el clima de respecte i convivència.

L'Administració educativa té el deure de protegir els drets de l'alumnat, però de manera correlativa també té l'obligació de vetllar pel ple respecte dels drets dels docents, atès que, a hores d'ara, no hi ni resolucions administratives ni judicials que confirmin o descartin els fets denunciats per les famílies o els fets atribuïts en els mitjans de comunicació.

En aquest sentit, la Llei d'educació reconeix mestres i professors com agents principals del procés educatiu als centres (art. 104.1), i atribueix a l'Administració educativa el deure de "vetllar perquè el professorat rebi el tracte, la consideració i el respecte que li corresponen d'acord amb la importància social de la tasca que fa" (art. 106.1).

El Departament d'Ensenyament hauria d'adoptar mesures immediates per protegir aquests docents, i garantir i evitar vulneracions del seu dret a la intimitat i la pròpia imatge. A hores d'ara no es té constància que l'Administració educativa hagi dut a terme cap actuació amb aquest objectiu.

L'actuació dels mitjans de comunicació que han difós aquestes dades no només vulnera els drets dels professionals, sinó que causa una pertorbació greu en el funcionament i la convivència a als centres afectats i, de retruc, en el conjunt del sistema educatiu. Resulta poc ètic i no ajuda a la convivència la difusió en xarxes socials de missatges partidistes sobre aquestes dades.

Cal recordar que "l'aprenentatge de la convivència és un element fonamental del procés educatiu (art. 30.1 LEC) i tots els membres de la comunitat escolar tenen el dret a con viure en un bon clima escolar i el deure de facilitar-lo".

3.5. La participació de l'alumnat a les aturades, amb garanties per als que hi

participen i per als que no

Moltes escoles i instituts, arran dels fets de l'1 d'octubre, l'endemà van fer aturades, a iniciativa del personal docent i de les direccions dels centres. En molts centres, aquestes aturades de les classes durant l'horari lectiu es van celebrar per reforçar els valors de la pau, la tolerància i la convivència, emmarcades plenament en el procés educatiu de l'alumnat, d'acord amb la funció de l'escola de promoció dels principis democràtics i dels drets humans, sense reflectir posicionament polític partidari.

Les finalitats del sistema educatiu van més enllà de la transmissió de coneixements i, en aquest sentit, el Comitè dels Drets de l'Infant (Observació general núm.1, 2001, sobre els propòsits de l'educació), ha destacat que els fins de l'educació inclouen també l'educació en l'esfera dels drets humans i l'atenció als problemes existents en la comunitat de l'infant, de manera que "el programa d'estudis ha de mantenir una relació directa amb el marc social, cultural, ambiental i econòmic de l'infant i amb les seves necessitats presents i futures".

En alguns centres, fonamentalment de secundària, es van fer aturades (minuts de silenci, concentracions al pati, per exemple), també promogudes pel mateix professorat i direccions, o també per les associacions d'estudiants, amb un contingut més reivindicatiu, en suport a una determinada idea o en senyal de condemna a fets relacionats amb l'actualitat política, i en què, de vegades, es va donar l'oportunitat a l'alumnat de participar-hi.

Atesa l'excepcionalitat del moment, i d'acord amb el dret de reunió i manifestació del professorat, previst en la Constitució espanyola, el Síndic no considera irregular fer aturades puntuals de l'activitat lectiva, sempre que la durada i la periodicitat no alterin el normal funcionament dels centres i, consegüentment, el dret a l'educació dels infants.

En aquest sentit, l'element més sensible té a veure amb la participació dels infants. De fet, els tres primers requeriments fets pel Ministeri d'Educació al Departament d'Ensenyament i algunes de les queixes rebudes pel Síndic fan referència a la participació de l'alumnat a aquestes aturades.

En relació amb aquest assumpte, el Síndic recorda que els infants tenen reconegut el dret de reunió i de manifestació, d'acord amb criteris d'edat i amb ple respecte a la voluntarietat de la participació. La LEC reconeix en l'article 21 el dret dels alumnes a reunir-se i, si escau, associar-se en el marc de la legislació vigent. L'article 8 de la Llei orgànica 8/1985, reguladora del dret a l'educació, preveu expressament que a partir de tercer curs d'ESO els alumnes poden prendre decisions col·lectives respecte a l'assistència a classe, que no són sancionables si són resultat de l'exercici del dret de reunió i es comuniquen de forma prèvia a la direcció del centre. Aquesta llei orgànica també reconeix el dret de professors, PAS, pares i mares i alumnes a reunir-se als centres docents, la qual cosa s'ha de produir segons el marc normatiu vigent tenint en compte el desenvolupament normal de les activitats.

En aquest sentit, a través de l'estudi de les queixes, el Síndic constata que en la

majoria de centres la participació dels infants va ser voluntària i circumscrita als alumnes a partir de tercer d'ESO. En algun dels centres, com va succeir en el cas de l'institut de Sant Andreu de la Barca, no es va autoritzar l'alumnat a participar-hi, però sí que ho va fer el professorat que ho va voler, i fora del recinte escolar.

En dos dels casos analitzats, o bé no s'ha pogut esclarir si la participació de l'alumnat va ser a partir de tercer d'ESO, o bé es constata que hi van participar, encara que de forma voluntària, alumnes de nivells educatius inferiors.

En relació amb aquests casos, la resposta de l'Administració educativa ha estat que es tracta d'accions/activitats voluntàries en el marc de les quals sempre es va donar l'opció a l'alumnat que ho desitgés de no participar-hi, prenent les mesures de seguretat necessàries per garantir que els infants o adolescents que no volguessin participar-hi, no estiguessin sols en cap moment.

En aquest sentit, convé recordar que l'escola ha de ser un espai de pluralitat que aculli l'alumnat en la seva diversitat. El respecte d'aquesta diversitat implica evitar l'estigmatització i l'assenyalament de la diferència, i potenciar els valors de la igualtat, els drets humans i l'interès superior de l'infant, que han d'estar en el centre del procés educatiu.

L'escola, entesa com a comunitat escolar, ha de vetllar per protegir els drets a la llibertat política i religiosa de tot l'alumnat, de manera que tots els alumnes puguin tenir el seu espai a l'escola, amb ple respecte de les seves conviccions i de la seva intimitat en relació amb aquestes creences i conviccions. S'ha de garantir el dret dels alumnes a rebre un ensenyament que fomenti el respecte a les persones sense manipulacions ideològiques i sense assenyalaments que puguin derivar en situacions de discriminació per causa de la seva condició o creences o per les activitats dels seus progenitors o familiars (art. 2.2 de la CDI).

L'infant o adolescent, com a subjecte de drets, té dret que es respectin les seves conviccions morals i polítiques i té dret a poder-les expressar o a no manifestar-les. De la mateixa manera té dret que no se'l discrimini per causa d'aquestes conviccions.

Les activitats educatives que es programen als centres educatius han de mirar de no generar situacions que puguin afectar els drets dels infants o adolescents o que puguin portar a situacions en què l'alumne es vegi retratat en les seves conviccions ideològiques i polítiques davant els seus companys i professors.

Són situacions que, a banda de enterbolir el clima de convivència del centre, poden afectar l'estat de benestar personal i social dels infants i els adolescents en relació amb el seu grup classe. Els infants i adolescents tenen dret a la protecció del seu benestar, que inclou el benestar físic i psicològic, i correspon a l'escola dissenyar estratègies educatives que afavoreixin el benestar de l'alumnat.

3.6. La garantia del dret a vaga (inassistència justificada a classe) de l'alumnat

Una part significativa de les incidències plantejades al Síndic o al requeriment del Ministeri d'Educació al Departament d'Ensenyament fa referència a la participació

de l'alumnat a les vagues i mobilitzacions convocades durant els mesos de setembre i octubre. El Síndic ha rebut consultes de famílies que consideraven que les convocatòries de "vagues d'estudiants" estaven afectant el dret a l'educació dels seus fills, en edat escolar.

En els requeriments del Ministeri d'Educació es fa esment de manifestacions i concentracions en horari escolar d'alumnat sense l'autorització prèvia dels progenitors.

El Ministeri d'Educació defensa, entre altres aspectes, que la participació de l'alumnat en manifestacions de suport a actes de suport al referèndum de l'1 d'octubre de 2017 conculca diferents drets, "desde el restarles tiempo y enseñanza en su proceso educativo, como el de no proporcionarles la suficiente protección para su desarrollo personal e intelectual, a la vez que se sesga su formación como ciudadanos libres, comprometidos con la sociedad y el respecto a los valores democráticos instaurados en la Constitución, al hacerles partícipes en la defensa de un acto suspendido por el Tribunal Constitucional y, en consecuencia, un acto no conforme a la norma y del que los alumnos deberían permanecer alejados". Aquest requeriment circumscriu la participació de la comunitat educativa a manifestacions quan allò que es reivindica està subjecte a dret i recorda el deure del professorat o del director dels centres de no promoure la participació de l'alumnat a aquestes mobilitzacions, d'acord amb les funcions previstes en l'ordenament jurídic. Entre d'altres, es recorda que tant el professorat com les direccions desenvolupen una funció pública docent, amb la condició d'autoritat pública (art. 124 LOE), i que, per tant, estan subjectes al reglament i a les normes que regulen la funció pública, d'acord amb el Reial decret legislatiu 5/2015, de 30 d'octubre, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei de l'estatut bàsic de l'empleat públic, que preveu, entre altres principis ètics, com a deures dels empleats públics, que respectin la Constitució i la resta de normes que integren l'ordenament jurídic, que la seva actuació persegueixi la satisfacció dels interessos generals dels ciutadans i es fonamenti en consideracions objectives orientades cap a la imparcialitat i l'interès comú, al marge de qualsevol altre factor que expressi posicions personals, i que exerceixi les seves atribucions segons el principi de dedicació al servei públic i s'abstingui no només de conductes contràries a aquest principi, sinó també de qualssevol altres que comprometin la neutralitat en l'exercici dels serveis públics (art. 53).

En aquest mateix sentit, la Fiscalia de l'Estat va emetre un ofici a través del qual, davant el fet que adolescents menors d'edat en període d'escolarització obligatòria demanessin autorització per no assistir a classe amb l'objectiu de participar en concentracions o manifestacions, demanava l'obertura d'expedients de risc i que es requerís l'Administració educativa per tal que recordés als centres que la comunicació d'assistència a concentracions o manifestacions no els eximeix del deure de custòdia, ni exclou la responsabilitat civil pels danys que puguin causar els alumnes, encara que consti autorització dels progenitors.

En relació amb aquest assumpte, el dret de vaga no es troba recollit com a tal pel marc normatiu que regula els drets dels infants i dels adolescents, com a dret laboral, com tampoc per la normativa reguladora del sistema educatiu, però en canvi sí que es preveu que els alumnes puguin prendre "decisiones col·lectives de

no assistència a classe”. Així, la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació, estableix en l'article 8 que “en els termes que estableixin les administracions educatives, les decisions col·lectives que adoptin els alumnes, a partir del tercer curs de l'educació secundària obligatòria, respecte l'assistència a classe no tindran la consideració de faltes de conducta ni seran objecte de sanció, quan aquestes hagin estat resultat de l'exercici del dret de reunió i siguin comunicades prèviament a la direcció del centre”.

Les informacions de què disposa el Síndic sobre les incidències a les quals fan referència els requeriments del Ministeri d'Educació és que, en tots els casos, contràriament al que es manifesta en aquests requeriments, l'alumnat que no va assistir a classe i va participar a les mobilitzacions cursa tercer d'ESO o superior, i disposava de l'autorització dels progenitors. Només en una d'aquestes incidències es constata que hi va haver un grup d'alumnes de batxillerat que van marxar del centre per participar en una concentració de protesta i que, com que no tenien l'autorització, la direcció del centre va anotar totes les faltes d'assistència al full d'absència del centre, i es van notificar als progenitors, com es fa en altres ocasions. El Síndic també constata que les actuacions no van ser organitzades i ni promogudes per les direccions dels centres, sinó que responien a convocatòries de les associacions d'estudiants.

Les anomenades *vagues d'estudiants* que s'han convocat en el període descrit en relació amb la situació política s'encabirien, doncs, dins aquesta previsió, regulada per la Llei orgànica reguladora del dret a l'educació i incorporada, també, pel Decret 102/2010 d'autonomia dels centres educatius.

Es tracta d'una previsió coherent amb el fet que infants i adolescents tenen reconegut el dret d'associació, de reunió, de manifestar-se i, en general, que s'afavoreixi la seva participació social, partint de la seva consideració com a subjectes titulars de drets.

En aquest sentit, la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les llibertats en la infància i l'adolescència, estableix en l'article 11 que els poders públics han de promoure el dret dels infants i els adolescents a participar activament en la construcció d'una societat més justa, solidària i democràtica.

La Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor, reconeix als infants i adolescents el dret a participar plenament en la vida social, cultural, artística i recreativa del seu entorn, així com a una incorporació progressiva a la ciutadania activa (art.7). El mateix article reconeix a infants i adolescents el dret a participar en reunions públiques i manifestacions públiques, convocades en els termes establerts per la llei.

Sens perjudici de l'anterior, el Síndic considera que la “presa de decisions col·lectives no assistència a classe” s'ha d'exercir de forma compatible amb el dret a l'educació dels mateixos alumnes i, molt especialment, de la resta d'alumnat que decideixi no participar en aquestes actuacions. Ja hem assenyalat que l'alumnat té dret que es respecti les seves conviccions i a no haver d'expressar-les.

Les decisions col·lectives de l'alumnat de no assistir a classe, exercides en el marc

que preveu la norma (a partir de tercer curs d'ESO, amb comunicació prèvia a la direcció del centre) haurien de respectar la decisió de la resta d'alumnes i, en aquest sentit, no haurien d'afectar el normal desenvolupament de l'activitat lectiva si ha alumnes que no hi participen.

Cal considerar que el dret a l'educació constitueix un dret fonamental i que qualsevol decisió que s'adopti ha de prendre com a consideració primordial l'interès de l'infant. Des d'aquesta perspectiva, l'exercici del dret de manifestació o de no-assistència a classe d'un grup d'alumnes no hauria de condicionar el dret a l'educació d'altres alumnes que no participin en aquesta decisió.

En aquest sentit, i com també hem assenyalat anteriorment, l'escola ha de mantenir la neutralitat ideològica i, per tant, oferir la possibilitat d'assistència a classe normalitzada (fora dels supòsits de vaga que es tracten en altres apartats d'aquest informe) per l'alumnat que decideix assistir a classe.

Aquesta neutralitat també exclou comunicacions a les famílies amb valoracions de la situació política, així com qualsevol indicació que en sentit directe o indirecte es posicioni o pretengui influir, en el sentit que sigui, en l'exercici de les decisions col·lectives relatives a l'assistència a classe per part de l'alumnat.

3.7. La presència de símbols o missatges partidistes a les escoles

Algunes de les incidències fan menció de la presència de simbologia política en alguns centres, com ara banderes o cartells amb missatges polítics. El Ministeri d'Educació exposa en el seu requeriment que "en un número importante de centros educativos en Cataluña exponen banderas esteladas, carteles y pancartas de carácter político. Se permite al alumnado menor de edad a realizar tareas y actividades relacionadas con la independencia de Cataluña".

A criteri del Síndic, tot i que en algun centre s'hi hagi pogut exhibir en algun moment puntual algun símbol polític, aquesta afirmació no s'ajusta a la realitat per diversos motius. En primer lloc, perquè l'existència d'incidències d'aquest tipus afecta un nombre molt reduït de centres i en algun moment molt determinat, fins que, en cas de ser inadequat, es corregeix la situació. En segon lloc, perquè en moltes ocasions aquests símbols s'exhibeixen dins del centre sense el consentiment de la direcció o del professorat, sovint a iniciativa d'alumnat o de famílies, i s'hi exhibeixen fins que el personal del centre ho detecta i el retira. En tercer lloc, perquè en alguns casos aquests símbols s'han exhibit dins del centre, però fora de l'horari lectiu en activitats organitzades per l'AMPA o per entitats locals. En quart lloc, perquè en altres ocasions també la simbologia apareix fora del recinte escolar (pintades o símbols a les tanques exteriors, per exemple), instal·lada generalment per persones alienes a la comunitat escolar, sense que la direcció en tingui coneixement o hi hagi participat. I, en cinquè lloc, perquè en alguns casos aquesta simbologia afecta el vestuari de l'alumnat o del professorat (missatges polítics en carpetes escolars o samarretes, per exemple), circumstància que s'emmarca dins del dret d'aquestes persones a la llibertat d'expressió.

Particularment, les informacions disponibles al Síndic o incorporades en els tres

requeriments fets pel Ministeri d'Educació durant els mesos de setembre i octubre, i que s'han pogut verificar perquè contenen el nom del centre, afecten menys d'una desena de centres escolars. En un d'aquests, la direcció d'un centre va penjar durant dos dies una pancarta a la façana de l'escola on apareixia el missatge "democràcia", i posteriorment va ser retirada. En un altre, en un centre hi van aparèixer penjades unes banderes estelades i una pintada amb referències polítiques, que van ser immediatament retirades i netejada la pintada en el moment en què la direcció en va tenir coneixement. En un altre, un cop feta la comprovació, s'ha constatat que l'exhibició de símbols denunciada es va produir en el marc d'una activitat festiva, organitzada en cap de setmana i oberta al barri, sense que tingués vinculació amb l'activitat escolar. En un altre, en un acte de protesta voluntari però dins de l'horari lectiu, alumnes d'un institut van desplegar al pati una pancarta on es podia llegir "Conquerim la república catalana, construïm l'educació que volem", moment en què, en veure-ho, professorat del centre va instar l'alumnat que l'havia desplegat a recollir-la. En un altre, en una aula, hi havia una caixa reciclada per guardar material escolar on hi apareixia el logo de l'Assemblea Nacional de Catalunya (ANC). En un altre, es va penjar un símbol del partit polític de Ciutadans al local de l'AMPA, que va ser retirat a instàncies de la direcció. En un altre, s'exhibeix la paraula *república* en una pintada en un mur exterior del centre, però en cap cas feta per persones vinculades al centre. I, finalment, en altres centres, es denuncia l'existència de cartells de convocatòria de vagues o actes reivindicatius de sindicats de treballadors de l'ensenyament o associacions d'estudiants, no pas de partits polítics, penjats en alguna paret del centre durant els dies previs pels seus membres per informar la comunitat escolar.

A través de les xarxes socials, el Síndic ha tingut coneixement d'altres incidències d'aquest tipus en altres centres, sense que s'hagi pogut verificar ni la veracitat d'aquesta informació ni tampoc que aquesta exhibició s'hagi produït efectivament dins del recinte escolar i durant l'horari lectiu. En tot cas, la majoria d'aquestes incidències, en cas que es confirmessin, no pressuposarien una participació activa per part de la direcció del centre o del claustre de professorat en la seva exhibició.

Cal destacar, addicionalment, que en el marc de dues actuacions d'ofici obertes per la situació de dos centres, la de Sant Andreu de la Barca i una altra d'un institut de Barcelona, el Síndic ha pogut constatar l'aparició de pintades amb missatges polítics i amb insults a membres de la comunitat escolar.

En relació amb la col·locació de símbols o cartells en favor d'una postura política, el Síndic considera que en aplicació dels principis democràtics que han d'orientar l'educació cap a la convivència i el respecte al pluralisme, els centres educatius han d'evitar mostrar símbols o signes identificatius amb les diferents opcions polítiques, del signe que siguin. L'escola, com a servei adreçat a tots els alumnes, no hauria de mantenir un posicionament polític com a institució.

Aquestes consideracions afecten l'exhibició de símbols partidistes que associen el centre amb un posicionament polític determinat, exhibits al recinte escolar durant l'activitat lectiva. Cal excloure d'aquesta recomanació l'exhibició de símbols o cartells polítics fora del recinte escolar o per part de persones fora de la jornada escolar. També queda exclosa d'aquesta recomanació cartells de convocatòries d'actes, d'un sentit o d'un altre, que hagin estat elaborades per entitats vinculades

a l'ensenyament (sindicats, associacions d'estudiants, etc.), que queden emparades pel dret a la informació de la comunitat escolar, i també de símbols que integrin el vestuari de l'alumnat i el professorat, que queden emparats per la llibertat d'expressió. En aquests casos, però, cal garantir que els missatges polítics no siguin ofensius cap a membres de la comunitat escolar que no comparteixin el mateix posicionament, i que l'exhibició de símbols a títol individual no pugui confondre's amb un posicionament de l'escola com a institució.

3.8. Els comunicats de les escoles, amb respecte a la pluralitat i al caràcter propi del centre

El Síndic ha tingut coneixement que nombroses escoles i AMPA dels centres educatius van emetre durant els dies previs i posteriors a la celebració del referèndum de l'1 d'octubre comunicats adreçats a les famílies sobre la situació política existent. La majoria dels comunicats als quals ha tingut accés el Síndic són respectuosos amb la pluralitat i al·ludeixen a la necessitat de promoure els valors democràtics i de respectar totes les idees en un marc de convivència positiva. En aquests casos, el Síndic considera que aquests tipus de posicionaments polítics no tenen caràcter irregular i s'emmarquen plenament en la funció que té l'escola com a actor fonamental per a la cohesió social.

Algunes de les incidències rebudes pel Síndic i contingudes en el requeriment del Ministeri d'Educació, concretament tres, fan referència als comunicats dels centres adreçats a les famílies sobre les vagues legalment convocades durant el mes d'octubre. La informació obtinguda pel Síndic constata que els centres informen les famílies sobre l'existència de la vaga convocada, les entitats que convoquen i el motiu que justifica la convocatòria, d'acord amb el dret a ser informades i d'acord amb els possibles efectes que aquestes convocatòries podien tenir sobre el normal funcionament del centre. Informar sobre el motiu que porta determinades entitats a convocar una vaga, si aquesta té caràcter legal, no suposa cap irregularitat.

D'altra banda, altres incidències, concretament dues, tenen a veure amb comunicats relacionats amb la celebració del referèndum de l'1 d'octubre, suspès pel Tribunal Constitucional, i que van arribar a les famílies a través dels canals d'informació dels centres, i que efectivament contenen missatges polítics de part. Una d'aquestes incidències té a veure amb la difusió d'un comunicat del plenari de les direccions de les escoles del Maresme i Vallès Oriental del dia 21 de setembre.

En relació amb aquest assumpte, i sense reiterar novament el principi de pluralisme que ha de regir el sistema educatiu, cal tenir present que la legislació en matèria d'educació regula el caràcter propi dels centres públics i concertats. Els comunicats que formula l'escola ha de respectar aquest caràcter propi.

En el cas dels centres públics, el caràcter propi està definit per la llei i, en aquest sentit, la LEC estableix que "l'escola pública catalana es defineix com a inclusiva, laica i respectuosa amb la pluralitat, trets definidors del seu caràcter propi". El caràcter propi forma part del projecte educatiu de centre, que és la màxima expressió de l'autonomia dels centres educatius i recull la identitat del centre,

n'explicita els objectius, n'orienta l'activitat i hi dóna sentit amb la finalitat que els alumnes assoleixin les competències bàsiques i el màxim aprofitament educatiu.

Val a dir que l'esmentat comunicat enviat a les famílies, com a mínim d'una escola, tot i que l'escola advertís les famílies que no era un posicionament de l'escola, fa explícit un posicionament que pot entrar en contradicció amb un dels trets que la LEC estableix com a definidor del caràcter propi dels centres públics, perquè del seu caràcter propi, tal com s'ha definit en la llei, no se'n deriva un determinat posicionament amb la situació política existent. A més, el fet que l'escola comuniqui un posicionament de part davant una situació política pot generar dubtes a les famílies respecte que l'escola mantingui el ple respecte, en el desenvolupament de la seva activitat, del pluralisme, com també del compliment del deure de neutralitat i imparcialitat que ha de regir l'actuació dels funcionaris públics (art. 52 del Reial decret legislatiu 5/2015, de 30 d'octubre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de l'estatut bàsic de l'empleat públic).

En el cas dels centres concertats, i sens perjudici del deure de respectar també el principi de pluralisme, de respecte a totes les idees, cal tenir present que el seu caràcter propi, així com admet la possibilitat d'incorporar la confessionalitat en l'ideari, també pot admetre determinades plantejaments de naturalesa política. Hi ha centres concertats que incorporen en el seu ideari, per exemple, referències al ple reconeixement de la realitat nacional de Catalunya i als drets dels pobles. Els comunicats que expressin un posicionament polític, doncs, han de respectar totes les idees, d'acord amb el principi de pluralisme, i han d'emmarcar-se en el seu ideari prèviament definit i informat a les famílies.

3.9. Continuació dels treballs del Síndic

El Síndic continuarà analitzant la situació relativa als fets exposats, ampliant la seva actuació amb demandes d'informació, visites als centres educatius i posant-se a disposició de totes les famílies i equips docents de manera activa perquè puguin fer-li arribar informació o queixes amb relació a les qüestions plantejades en aquesta actuació.

Com a resultat d'aquesta actuació, i de l'anàlisi de l'informe que examina el contingut dels llibres escolars, presentarà properament un informe al Parlament.

RECOMANACIONS

- L'escola ha de ser un espai de pluralitat que aculli l'alumnat en la seva diversitat, i que potencii els valors de la igualtat, els drets humans i l'interès superior de l'infant, que han d'estar en el centre del procés educatiu.
- El síndic apel·la tots els poders i administracions, Govern de l'Estat, a partir de les seves competències ordinàries i les exercides actualment a Catalunya com a conseqüència de l'aplicació de l'article 155, i autoritats de la Generalitat de Catalunya a preservar el clima de convivència i l'activitat educativa sense interferències ni instrumentalitzacions de caràcter

partidista i mediàtic, de manera que es preservi el dret a l'educació de tot l'alumnat.

- Amb relació als fets de l'Institut El Palau, de Sant Andreu de la Barca, el Síndic recorda la necessitat que les administracions, inclòs el Cos de la Guàrdia Civil, abordin la resolució dels problemes de manera integral i que dialoguin també amb la direcció del centre o el seu consell escolar, per contribuir a ajudar, entre tots els actors que hi intervenen, a reconduir la situació generada.
- En cas que s'hagués produït o es produeixi alguna actuació inadequades per part de docents o alumnes, el Síndic reclama la resolució d'aquests possibles conflictes d'acord amb els procediments establerts pels mateixos centres docents, especialment la mediació, i si escau amb la posterior intervenció de l'Administració educativa i el Síndic de Greuges de Catalunya, com es fa de manera habitual i normalitzada, i no a través de la via penal i judicial
- La complexitat de la situació política i social no ha d'impedir el tractament de la situació política a les aules, però ha de ser especialment curós per preservar i protegir el benestar d'aquests infants, sempre des del respecte i des de la comprensió i empatia per la tensió emocional que el tractament d'aquesta situació pot generar, i sempre amb voluntat de generar espais de reflexió i diàleg que contribueixin, si és possible, a reduir-la.
- Els centres educatius han d'evitar mostrar símbols o signes identificatius amb les diferents opcions polítiques partidistes, del signe que siguin. L'escola, com a servei adreçat a tot l'alumnat, no hauria de mantenir un posicionament polític com a institució.